

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Сушка Володимира Володимировича
«Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України
(1920 – 1938 рр.)», представленої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження Сушка В.В. зумовлена важливістю в суспільно-політичному та культурному житті сучасної України мовного питання. Попри прийняття у 2019 р. Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» й сьогодні в суспільстві точаться суперечки щодо його доцільності, що, зокрема, викликано тривалими дискусіями стосовно статусу російської мови в нашій державі. Однак питання мови та національної ідентичності тісно пов'язані, на чому наголошують як вітчизняні, так і зарубіжні учені. Особливо важливо пам'ятати це сьогодні, коли на сході України має місце російська агресія, а в межах країни діють проросійськи налаштовані політичні партії та організації.

Актуальність теми дисертаційної роботи визначається також зорієнтованістю саме на освітню сферу та ті зміни, що відбувалися в цій важливій сфері національного буття упродовж 20 – 30-х рр. ХХ ст. Освіта є базисом культури. Вона безпосередньо впливає на формування світогляду, культури, мовних пріоритетів нації, насамперед молодого покоління, а відтак на розвиток нашої держави.

Названим вище законом визначається статус української мови, регламентується її вживання в різних сферах суспільного життя, зокрема й освітній, що також неоднозначно сприймається окремими громадянами, особливо з тих регіонів, в яких історично переважає російськомовне населення. Відтак дослідження В.В. Сушка може запобігти повторенню помилок, які мали місце при проведенні політики українізації у 20 – 30-ті рр. ХХ ст., та вказати шляхи, які допомогли б імплементувати положення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» максимально ефективно.

Дисертаційна робота Сушка Володимира Володимировича виконана на належному теоретичному і методологічному рівні, вирізняється своєю змістовністю та інформаційною насиченістю, а відтак якісно збагачує наукові погляди щодо розв'язання проблеми українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920 – 1938 рр.). Дисертантом на належному науковому рівні обґрунтовано вибір теми, чітко й відповідно до теми визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, зроблено висновки, співвідносні до визначених завдань.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження В.В. Сушка сформульовано чітко та аргументовано. Обґрунтування теми

дисертаційного дослідження є переконливим. Дисертантом розроблено науковий апарат відповідно до задуму наукового дослідження, зокрема визначення об'єкта та предмета логічно пов'язане з метою дослідження. Коло завдань є таким, що сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження. Усебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла система методів дослідження (загальнотеоретичних, методів історико-педагогічного дослідження), широка джерельна база. Дисертація створює багатоплановий ракурс висвітлення проблеми українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920 – 1938 рр.). Висновкам до дисертації властиві лаконічність, повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості та об'єктивності.

Не викликає заперечення наукова новизна, теоретична і практична значущість роботи.

Наукова новизна полягає, насамперед у тому, що вперше *комплексно й системно досліджено* проблему українізації загальноосвітньої школи Півдня України в 1920–1938 роках в умовах білінгвального соціокультурного середовища; *визначено* основні чинники, що впливали на організацію та стан процесу українізації освітнього простору в Південному регіоні України в 1920–1938 роках; *обґрунтовано* виокремлення основних етапів процесу українізації загальноосвітньої школи Півдня України в 1920 – 1938 роках: I етап – 1920–1922 роки – інституційний; II етап – 1923 – 1931 роки – прогресивний (перший субетап – 1923 – 1927 рр., другий субетап – 1928 – 1931 рр.); III етап – 1932–1938 роки – стагнаційно-регресивний (перший субетап – 1932 – 1935 рр., другий субетап – 1936 – 1938 рр.); *визначено* сутність поняття «українізація загальноосвітньої школи»; *окреслено* прогресивні ідеї українізації освітнього простору, їх перспективність в удосконаленні змісту сучасної україномовної освіти в Південних областях України (визначення чіткого змісту освіти відповідно до потреб українського суспільства й держави в контексті європейських стандартів, регламентованого нормативно-правовою базою, змістовного наповнення всіх освітніх дисциплін у ЗЗСО; організація україномовного інформаційного й освітнього простору; здійснення проблемно-орієнтованого вивчення української мови; створення регіональних програм розвитку україномовного середовища; оптимізація процесу підручникотворення; осучаснення методики викладання української мови).

Обґрунтовуючи науково-методологічні засади дослідницької роботи, автор визначає зміст основних наукових категорій (аксіологія, білінгвізм, державна освітня політика, ментальність, мультилінгвізм, рідна мова, українізація) на основі аналізу історіографії і джерельної бази. Аналізуючи наукові праці з проблеми українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України в досліджуваний період, В.В. Сушко виділяє декілька основних груп і типів джерел, які стали підґрунтям наукового пошуку з

означеної теми. Це дало можливість розподілити опрацьовану літературу на блоки, які знайшли висвітлення в дисертації.

Важливим здобутком дисертанта є окреслення перспектив використання історичного досвіду в освітньому процесі сучасних загальноосвітніх шкіл України. Дослідником введено до наукового обігу низку невідомих та маловідомих історичних та історико-педагогічних матеріалів, які містяться в архівах України. Варто зазначити, що мова йде про архівні документи й матеріали, що містяться в обласних архівах Херсонської (ф.Р.414 «Херсонська окружна інспектура народної освіти», ф.Р.466 «Херсонська окружна комісія по українізації»), Одеської (ф.Р.134 «Одеська окружна інспектура народної освіти Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів», ф.Р.150 «Одеська губернська інспектура народної освіти Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів», ф.П.11 «Одеський обласний комітет КП(б) України», ф.П.7 «Одеський окружний комітет КП (б) України»), Миколаївської областей (ф.Р.99 «Миколаївська окружна інспектура народної освіти Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів», ф.Р. 161 «Миколаївський окружний виконавчий комітет Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів»).

Наукова новизна узгоджується із завданнями дослідження, що є складовими поставленої в дисертації мети та не виходить за її межі. Структура роботи та її оформлення відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація складається з двох розділів, кожен з яких відображає певний аспект проблеми.

У першому розділі найбільш істотними науковими результатами є глибокий аналіз базових понять дослідження, які автор розглядає в порівняльному аспекті. На основі опрацьованих історико-педагогічних джерел висвітлено основні передумови запровадження української мови як викладової в закладах освіти: територіальне розташування південноукраїнських земель; поліетнічність регіону; діяльність окремих культурно-політичних діячів української еліти в супереч тоталітарному режиму влади; революційні зрушення в суспільно-політичному житті Російської імперії на початку ХХ століття й у 1917 році; матеріально-технічне та навчально-методичне державне забезпечення.

Ваговими науковими результатами цього розділу є виявлення дисертантом функціональних детермінант українського руху за відродження та розвиток етно-національної культури з початку ХХ століття до 1920 року на Півдні України: активність національно-свідомих політичних, наукових, культурно-просвітницьких діячів, учнів навчальних закладів, діяльність товариств «Просвіта»; видання нормативно-правових актів; відкриття українських шкіл, учительських курсів з української мови, переведення учительських семінарій на викладання українською мовою; видання

україномовних підручників, українських словників, наукових праць; розповсюдження україномовної наукової, публіцистичної, художньої літератури, преси. На увагу заслуговують виокремлені дисертантом на основі аналізу суспільно-політичних, і соціально-економічних і культурно-освітніх трансформацій в Україні, що безпосередньо впливали й на регіони, зокрема Південний, основні етапи українізаційного процесу в загальноосвітній школі досліджуваного регіону у 1920 – 1938 рр. (інституційний; прогресивний; стагнаційно-регресивний).

У другому розділі В.В.Сушком на основі історико-педагогічного аналізу широкої джерельної бази визначено суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-освітні чинники процесу українізації загальноосвітньої школи в Південному регіоні України для кожного з обґрунтованих етапів досліджуваного періоду. Цікавими та інформативними є наведені статистичні дані щодо відомостей про національний склад учнів та хід українізації в загальноосвітніх школах у Південному регіоні України упродовж 1920–1938 рр. Дисертантом представлено узагальнювальні таблиці, які сприяють кращому розумінню процесу українізації в Миколаївській, Одеській та Херсонській області досліджуваного періоду.

Цінними є запропоновані дисертантом перспективні напрями екстраполяції продуктивних ідей історико-педагогічного досвіду для вдосконалення сучасної україномовної освіти в Південних областях України, які можуть бути вирішені за таких умов: упровадження та реалізація демократичної мовної та освітньої політики на ефективному законодавчому підґрунті; створення належних і сприятливих умов для реалізації інтелектуального, творчого потенціалу всіх учасників освітнього процесу; свідомої активної громадянської позиції та просвітницької діяльності освітян, науковців, представників громад щодо вдосконалення якості україномовної освіти як у регіональному, так і всеукраїнському масштабі.

У висновках до кожного з розділів дисертації та загальних висновках викладено найбільш важливі наукові результати, які сприяли розв'язанню завдань дослідження та корелюють з ними. Варто відзначити підібрані дисертантом додатки, які містять копії значної кількості історичних документів, що вводяться до наукового обігу вперше.

Важливим аспектом означеного дослідження є **практичне значення отриманих результатів**. Дисертантом підготовлено методичні рекомендації «Удосконалення мовленнєво-комунікативних компетентностей студентів закладів вищої освіти», розроблено спецкурс «Українізація загальноосвітньої школи Півдня України в І-й половині ХХ ст. Історичний екскурс», а також окреслено можливості використання результатів дослідження в освітніх закладах України, що сприятиме модернізації освітнього процесу, виявленню стратегічних напрямів подальших досліджень історії розвитку української школи; в розробці навчальних і науково-методичних посібників, підручників з української мови, оптимізації фахової діяльності вчителів-філологів.

Підтвердженням цього є довідки про впровадження результатів дослідження в освітній процес низки закладів вищої освіти України (Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського впродовж 2019 – 2020 рр. (довідка № 06/03 від 26.01.2021 р.), Донбаський державний педагогічний університет (довідка № 68-21-02 від 28.01. 2021 р.), Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (довідка № 01-23/33 від 26.01.2021 р.), Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (довідка № 39 від 26.01.2021 р.), Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 2/2 від 05.01.2021 р.).

Дисертаційна робота пройшла належну апробацію на 7 міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах. Важливо, що серед них є представницькі форуми у Варшава (Польща), Гамільтон (Канада), що свідчить про популяризацію дисертантом вітчизняного освітнього досвіду на міжнародній арені.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основний зміст дисертаційної роботи відображено в 19 публікаціях повністю відображені основні результати дисертації, з них 7 статей у наукових фахових вітчизняних виданнях (одна у співавторстві), 1 – у виданні, що індексується в наукометричних базах, 6 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 3 – у виданнях, що додатково відображають результати наукового дослідження, 1 методичні рекомендації, 1 програма спецкурсу.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота В.В. Сушка «Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920 – 1938 рр.)» є самостійно виконаною історико-педагогічною працею, що має теоретичне та практичне значення. Дослідження містить нові, раніше не захищені наукові положення, характеризується єдністю мети, завдань і змісту, а отримані результати в сукупності спрямовуються на розв'язання актуальної педагогічної проблеми. Зміст роботи відповідає поставленій меті, визначені завдання розв'язані повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення та результати дисертації мають ознаки наукової новизни. Структура та обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації аргументовані та обґрунтовані, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення, отримали належну апробацію на науково-практичних конференціях. Публікації В.В. Сушка відображають усі отримані результати.

Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертаційне дослідження «Українізація загальноосвітньої школи в Південному регіоні України (1920 – 1938 рр.)» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково

обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе педагогічне завдання, що має значення для розвитку педагогічної науки. Дисертаційне дослідження В.В.Сушка відповідає вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії від 06.03.2019 р. № 167, і може бути представлено для розгляду у спеціалізованій вченій раді для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Результати дисертаційної роботи обговорено і схвалено на засіданні фахового семінару кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 12 лютого 2021 р.).

Головуюча на засіданні фахового семінару:

завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, доктор педагогічних наук, професор

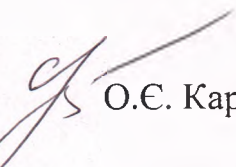
 М.М. Чепіль

Рецензенти:

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, доктор педагогічних наук, професор

 О.В. Невмержицька

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, доктор педагогічних наук, професор

 О.Є. Карпенко

Учений секретар

 І.М. Патен